

ta annyiban a kényszernyugdíjazást, bírótársai nevében sem. De aztán hirtelen jobbnak tűnt valamilyen állandó vezérmotívumot keresni, az ünnepeelt szemérmességéhez illőbbet, a külső körülményeket, a pályát jellemezni, amelyet meg kellett futnia.

2. Nem tudom, szereti-e *Lábady Tamás Ottlik Gézát. Az Iskola a határon* címet sokféle asszociáció teszi elfogadhatóvá. Mindenekelőtt, hogy *Lábady* élete és munkássága sokféle határ-szituációban folyt, s az „iskola” is többértelmű: amit ki kellett járnia, és amit teremtett. „Szerelmének”, a polgári jognak át kellett értékelnie „totalitás-igényét” a közjoggal való találkozására révén. Sőt, alkotmánybíróként *Lábady* is dolgozott ezen. Munkásságának fő témáját, a polgári jogi felelősség és a biztosítás viszonyát is az állandóan mozgó határok jellemzik. S vajon a polgári jogi kárfelelősség szubjektív vagy objektív-e? Szűkebb témája, a nem-vagyoni kártérítés is maga a fogalmi paradoxon és az alakváltásokban mégis elpusztíthatatlan gyakorlati fennmaradás. Előadásaiban és írásaiban állandóan érinti a jog és etika határterületeit. Még a magánjogtörténet bemutatásánál is szinte etikai seregszemlét tart az elődök fölött. És a mindent gazdagon elöntő idézetek is egyfajta bújócska a maga-megmutatás és a hagyományba rejtezés határán. *Beck Salamon* álarcát tartja maga elé – „én, az elmélet és a gyakorlat szerény kentaurja” – idézi kedvtelve –, miközben ő is az ítélő bíró és a tudós jogtanár kettős életét élte, s egész élete ezen határvonal mindkét oldalán folyt. A nagy példák nyomán ő is kiadta saját jogeset-gyűjteményét „A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlatáról”; s írt másrészt elméleti monográfiát és tankönyvet. S ha ennyien örömmel vallják magukat tanítványának, akkor a határokon mozgó egyénisége minden megnyilvánulásával tanított, s kétségtelesenül iskolát teremtett.

Vannak ennél mélyebb rétegek is, amelyek bontogatásától visszatart a személyiség tisztelete. De a címválasztásban megerősített, hogy *Lábady* sem hagyta ott – noha megtehetné volna – a kíméletlen iskolákat. Ennek jutalmát *Ottlik* a regény végén finoman és mégis óriási felszabadító erővel érezteti. De a folytatás, a *Buda* is arról az életre szóló belső tartásról szól, amit abban az iskolában mégis ki-ki megszerezhetett. *Lábady Tamásnál* számomra a hűség lett ilyen jellemvonás. Hűség Pécshez, bár fővárosi karrier és ide költözés is nyitva állt előtte. Még alkotmánybíróként is ingázó maradt. Hűség a szeretett pécsi professzor, *Rudolf Lóránt* egykori tanszékéhez, ahol a jogi kar piszkálódásai ellenére is kitarzott. Hűség a tanításhoz Pécsen és a jogi továbbképzőben, azután a Pázmányon, bár közben az egyéb terhek egyre nőttek. Hűség a bírói hivatáshoz, amely alkotmánybírói tevékenységében is mindig jelen volt, és ahová visszatért. Hűség hitéhez és elveihez, amelyeket félreérthetetlenül érvényesített és a jog adta lehetőségeken belül megvallott, amikor csak értékekről lehetett beszélni.

3. A személyiségi jogok a polgári jog határvidéke. (Magán)büntetőjog és alkotmányjog felé egyaránt áttűnnek a határai; egyikből ered, másik felé tart, aztán meg is fordulhat az irány. Rajtuk keresztül egymás szerepét játszhatják e jogterületek. *Lábady Tamás* pályáját végigkísérték írásai a személyiségi jogokról. Most tisztelgésül két idevágó ítéletét idézem fel. Egyiket bírói működése elejéről, a másikat végéről. Mindkettőt ugyanaz a civil kurázi hatja át, és mindkettőt az elvűség tette váltása.

Az első ítéletet a Pécsi Megyei Bíróság *Lábady-tanácsa* hozta az 1980-as években. Az iratokat ma már nem lehet fellelni a bírósági irattárakban – az ítélet azonban legendává vált. Hivatkozzák, tanítják. Hasonló sorsra jutott a rendszerváltás és előtörténete számos dokumentuma, amelynek igazi értékét annak idején szerzőik sem becsülték fel, hiszen csak a későbbiek összefüggésében világosodott ki jelentőségük. Ez volt az a korszak, amikor közvetlenül hatályosuló alkotmány nem lévén, a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseit próbáltuk meg alkotmányos szabadságjog szerepében használni. Egyrészt az egyesületi jog, de mindenekelőtt a személyiségi jog generálklauzulája, az általános személyiségi jog volt alkalmas erre. Ez a jog, mint anyajog valóban „az actiók termékeny anyjává” vált. De a polgári bíróságok szerepe egyébként is felértékelődött az adatvédelem, a fogyasztóvédelem, a környezetvédelem színrelépésével. Az ügyek hordereje gyakran túlterjedt a peres feleken; a bírónak – közigazgatási bíráskodás sem lévén – igazgatási határozatokat kellett felülbírálnia; általános érdekeket kellett konkretizálnia és egymással szemben mérlegelnie. A bíró jogalkotó tevékenysége az új területek kijelölésében, vagyis új határok megvonásában megkerülhetetlen lett. S bár az elmélet támogatást és muníciót kínált a bíróságoknak, kevesen merték azt használni – hiszen mindezen újdonságoknak rendszerkritikus töltete volt. *Lábady Tamás* szóban forgó ítélete pedig kifejezetten az akkori rendszer egy jellemző, jogkorlátozó tényállásáról döntött – ahogy ma mondjuk: a szabad mozgás alkotmányos joga, a külföldet is magába foglaló utazási szabadság javára.

Annak idején az útlevélkérelemhez csatolni kellett a munkahely javaslatát is – amelyet a munkahely vezetője, a párttitkár és szakszervezeti titkár szabad belátás alapján hozott meg. A javaslat hiányában nem lehetett arra számítani, hogy kiadják az útlevelet. Egy pécsi vállalat informatikus mérnöke útlevélkérelmét munkahelye nem támogatta. A mérnök beperelte a vállalatot. Az igazgató arra hivatkozott, hogy nem tudnák pótolni az informatikust, ha az esetleg nem térne haza Nyugatról – bár erre a feltételezésre semmi támpontjuk nem volt. A *Lábady-tanács* megállapította a személyiségi jog sérelmét. A Legfelsőbb Bíróság azonban hatályon kívül helyezte ezt az ítéletet, és – mint szintén köztudott lett – kifejezte rosszállását *Lábady* renitens magatartása miatt. Viszont ennek a megelőlegezett alkotmányjogi ítéletnek szerepe volt abban, hogy a nem-

sokára bekövetkezett jogállami fordulat során *Lábady Tamás* meghívást kapott az alkotmánybírói tisztségre.

A másik esetben nem a történelem igazolta *Lábady Tamást*, hanem a Legfelsőbb Bíróság változtatta meg korábbi egységes gyakorlatát, amelyet pedig elvi határozatként is megerősített. A *wrongful life*-keresetekről van szó, amelyben a Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiuma 2006-ban jogegységi határozatot javasolt. Ezt a Legfelsőbb Bíróság meg is hozta, a pécsi kollégiumi véleménnyel teljes összhangban (1/2008. számú PJE határozat). A kérdés az volt, hogy a genetikai ártalom következtében fogyatékossgal született gyermek igényelhet-e saját jogán polgári jogi kártérítést az egészségügyi szolgáltatótól azért, mert a terhesség során elmaradt vagy hibás orvosi tájékoztatás miatt anyja nem élhetett a terhesség-megszakítás jogával. Az alsóbíróságok ítélezése már 1992 óta tagadta a fogyatékos gyermek jogát a kártérítésre, míg a Legfelsőbb Bíróság elismerte azt.

Itt a dokumentumok hozzáférhetők, és a jogirodalom is tárgyalja az ítéleteket. Nem is ezeket szeretném ismertetni. Azt a benyomásomat szeretném megosztani, milyen szerencsés alkalmat nyújtott ez az ügy *Lábady Tamásnak*, hogy a pécsi kollégiumi vélemény tervezetében bemutassa kártérítési jog, erkölcs és közrend egymásra hatását, mintegy összefoglalva nézeteit és korábbi munkásságát. A véleményben helyet kapott egy jogösszehasonlító áttekintés is. Ez nemcsak teljesebb lett, mint az Alkotmánybíróságon szokásos hivatkozások, hanem kifejtette a *Lábady* korábbi monográfiájában meglévő kezdeteket is. A kollégium saját álláspontjának igazolása szükségképpen a Legfelsőbb Bíróság korábbi érvelésének cáfolata is. Valóban megdöbbentő, mennyire a felszínen maradván, csupán az alkotmány szavaira hivatkozott a Legfelsőbb Bíróság. Pedig az emberi méltóságról és az élethez való jogról az alkotmánybírói ítéletek sokrétű, és éppen az ügyben is felmerülő erkölcsi határkérdésekben is eligazító értelművé adtak. Ennek ismeretében – vagy megértése esetén – nem jelenthetne volna ki a felülvizsgálati határozat, hogy a fogyatékosan született gyermeknek az élethez és az emberi méltósághoz való joga sérül. Végül is azt kellett a legfelsőbb bírósági gyakorlattal szemben érvényesíteni, hogy az emberi életet nem lehet kárnak tekinteni; hiszen ez azt jelentené, hogy a fogyatékos lét annyival értékteletlenebb az „ép”, egészséges emberi létnél, hogy még a nemlét is értékesebb nála. Ennek a szemléletnek közrend-ellenességét és alkotmányellenességét a külföldi törvényhozás vagy alkotmánybíráskodás már régen megállapította. Most, a pécsi javaslat nyomán a jogegységi határozat Magyarországon is kimondta ugyanezt.

Lehetséges, és volt is a magzati károsodás nyomán fogyatékkal élők kártérítési ügyében olyan ítélet, amely nem a jog elvi alapjaira épített, hanem arra, hogy „a bíróságnak is van szíve” – ahogy *Lábady* a francia semmitűzőség bíróját idézi a *Perruche-ügy* ismertetésében. S maga is arra kényszerült, hogy

tv-műsorban védelmezze gondosan megalapozott és a Legfelsőbb Bíróság által megerősített álláspontját a károsult szülők érzelmekre és a nézők együttérzésére apelláló, egyre agresszívabb érveivel szemben. Franciaországban (és rendre másutt is) törvény zárta ki az ilyen 'jótét-lélek-bíráskodást' hiszen itt alapelvekről van szó! *Lábady Tamás* alkotmánybíróként is megtapasztalhatta, hogy milyen nehéz például a halálbüntetés alkotmányellenességét magyarázni a valamely büntényen felháborodott embereknek, akiket nem érdekel az élethez és méltósághoz való jog értelmezése, bármennyire is meghatározza ez az egész jogrendet, hanem a maguk igazságérzete szerint bosszúért kiáltanak. S ugyan-ezen az érzelmi alapon nem érdekli a részvétre és a jog ellen hangolt közönséget az sem, hogy a fogyatékkal született gyermek ügyében sem a kár, sem az okozatosság nem áll fenn.

* * *

Ma, amikor az absztrakt jogi gondolkodást, a jog formális garanciáin belüli igazság-érvényesítést egyre több támadás éri; amikor vele szemben az ügyenként és érintett csoportonként változó, éppen népszerű anyagi igazságosságot karolja föl a politika és a társadalom, sőt, ezt kéri számon a jog szerint ítélő bíróságokon, még fontosabb *Lábady Tamás* életművének tanulsága. Úgy tudott mindig kiállni a jogért, a jog alapjaiért, hogy erkölcsi meggyőződését is következetesen érvényesíteni tudta.